

הידוש של מקרא

חג הפסח

ואולי ע"פ זה יש לומר דבאמת לזה נקרא ליל הסדר בשם זה, לרמוז לנו על הגאולה העתידה, שיש סדר בעולם וודאי יבוא גואלנו כסדר שכבר אמרו חכמים שיתא אלפי שני קיים עלמא וב' אלפי שנים אחרונים מימות המשיח הם, וממילא יש לנו לסמוך שיארע הכל כסדר וכפי שכבר מרומז הגאולה בסימנים שהיה נותן ר' יהודה בעשרת המכות.

ובדומה לזה כתב המהר"ל ששמו נקרא לילי הסדר לרמוז שכל מה שאירע לבני ישראל מיציאת מצרים ועד עתה אין בו מקרה, והכל מושגה בסדר שסידרו הבורא ברוך הוא, ולפי זה ניהא למה זהו עיקר שמו, כיון שעיקר עבודת ליל הסדר היא להכניס אמונה בלבבות, ולכך יש העניין של והגדת לבנך וזכירת יציאת מצרים, להודות לה' ולהאמין בו, ולכך גם שמו מרמז לכך שהכל מסודר ומושגה מלמעלה.

מסימני הסדר ורחין, שנוטלין ידים על מה שטובלים הכרפס במים. כידוע הטעם לנטילה זו אינו טעם מיוחד לליל פסח ולהיכר בעלמא כשאר מנהגים, אלא מה שנוטלים הידים הוא משום דקודם אכילה של דבר שטיבולו במשקה בעינן ליטול הידיים, וכך הוא ההלכה כל השנה, ובספר פרדס יוסף להרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א ראיתי להקשות כבר מר' חיים ברלין בעניין זה, דאם ההיכר הוא רק במה שטובלים הכרפס במים, ולא הנטילת ידיים

ליל הסדר ועניינו. הנה כידוע ללילה הראשון של פסח נקראו כמה שמות, ליל שימורים, וליל הסדר, וצריך להבין טעמם, דבשלמא ליל שימורים פשוט הוא וברור שהוא לילה המשומר מן המזיקים, וכדכתיב ביציאת מצרים ליל שימורים הוא לה', אבל ליל הסדר שזהו גם עיקר שמו הנוהג בין האנשים, צריך ביאור על שם מה נקרא בשם זה, ומניין הוא בא.

וראיתי שמביאים מן ספרי הראשונים שכבר הוזכר שם זה, בתוס' בפסחים (קיד). ד"ה הביאו, וכן בסדר רב עמרם ובמחזור ויטרי, ועוד ועוד, רק דעדיין צריך ביאור ע"ש מה הוא נקרא כן. ורבו בזה הטעמים בספרי האחרונים, וננסה להביא מהלך בעניין.

עוד צריך ביאור מה הוא עניין סימני הסדר שכידוע הקפידו צדיקים בעניינים אלו, ואמרו דמרומוזים בהם סודות עצומים. ונראה דבאמת הם דברים התלויים זה בזה, דהסימנים באו כדי ליתן סדר, ועל שם הסימנים נקרא הסדר ליל הסדר, ובאמת מקור הסימנים בעניין הפסח הוא כבר מן האמוראים, כדהובא בהגדה גבי עשרת המכות שהיו במצרים, ר' יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ח עד"ש באח"ב, וכבר ידוע מן האגרת של ר"ש מאוסטרופולי כמה עמוקים סימנים אלו שמרמוזים לגאולה העתידה.

היא ההיכר, למה אין טובלין הכרפס במי פירות, ובכך ייפטר מן נטילה זו.

ולפי זה קשה לי עוד קושיא למה בסימני הסדר סידרו כאן הסימן בשם ורחץ והיינו על הנטילה, הרי אם ההיכר הוא רק מה שטובלים הכרפס ולא הנטילה עצמה, למה סידרוהו בין סימני הסדר, הרי אין זה דבר מיוחד העשוי לסדר, וכך קשה גם על רחצה ומוציא למה סידרום בין סימני הסדר, הרי אין בהם דבר מיוחד, ובשלמא קדש על אף דהקידוש עצמו אין הוא מיוחד, מ"מ מה שכולם מחוייבים בו ושהוא אחד מד' כוסות ניהא דמדגישים הדבר לסימני הסדר, אבל ורחץ ורחצה ומוציא מה נתחדש בהם לעשותם מסימני הסדר.

ואולי יש לומר דבאמת גם הנטילה עצמה עשוי להיכר, ועל אף שהוא דין רגיל בכל השנה שדבר שטיבולו במשקה בעינין ליטול ידיים קודם לאכילתו, דאין הקטנים מכירים ויודעים מדין זה, וגם אין הרגילות אחר קידוש ליטול ידיים ולא להתחיל מיד הסעודה, דהרגילות הוא דמיד אחר קידוש נוטלים ידיים לסעודה עצמה, ולכך סידרו בדווקא הטבילה של הכרפס במי מלח ולא במי פירות, שיצטרכו ליטול עליו ידיים, ויהא הדבר תימה לקטנים מה נשתנה לילה הזה מכל הלילות שנוטלין ידיים ואין מתחילין עדיין את הסעודה, וממילא לכך סידרו גם את ורחץ וגם את רחצה ומוציא בין סימני הסדר, שיראו הקטנים וישאלו למה נוטלים ידיים ב' עמים, וכדי שידעו מתי באמת מתחילין הסעודה.

מעשה בר' אליעזר זר"י זכו' שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו לתלמידיהם.

היינו דמביאין כאן ראייה שאפי' חכמים ונבונים היודעים את התורה מצוה עליהם לספר ביציאת מצרים, ולכך נהגו כן אותם תנאים, ולא עוד אלא שנתלהבו בסיפור עד שהיו מספרין כל אותו הלילה.

אבל קשה דמשמע כאן דרק בבוקר באו תלמידיהם, אבל בשעת הסיפור לא היו שם התלמידים, ולכאורה קשה דהרי כל העניין של ההגדה והסיפור בלילה זה היא להנחיל לבנים, וכדכתיב והגדת לבנך, ולכאורה ה"ה לתלמידים שהם כבנים וכמו שאמרו כל המלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו, וא"כ למה לא סיפרו אותם התנאים כל הסיפור גם לתלמידיהם, ואדרבא בפרט להם היה להם לספר כל זה, ולמה סיפרו רק בינם לבין עצמם.

ואפשר לומר שבתחילה היו שם גם התלמידים אלא שנתעייפו והלכו להם ונשארו רק רבותיהם, ובבוקר חזרו ואמרו להם רבותינו הגיע זמן של שחרית, אבל בפשיטות לא נראה כן, וגם לא מסתבר שלא היו נשארים לשמוע תורת רבם.

ואולי יש לומר דיש ב' מיני סיפור במצוות סיפור יציאת מצרים, האחד לספר הניסים ולהשריש האמונה בבנים, וזהו והגדת לבנך, ומצווה זו לכאורה לא שייך כ"כ בחכמים ונבונים, דכבר יודעים כל זאת, אלא דיש עוד חלק בסיפור יציאת מצרים, והוא להרבות ולבאר כל מה שהיה שם במצרים ולחיות הדבר מכל צדדיו, דזהו שייך גם בחכמים ונבונים ואדרבא בפרט בהם הוא שייך שיודעים האיך היה וכל המדרשים בזה, ויכולים לחיות הדבר ביותר, ולכך נהגו כן אותם תנאים שבתחילה קיימו המצווה של והגדת לבנך ולכאורה גם לתלמידיהם עשו כן, וספרו

של מקרא

היה לו להביא הדבר מסודר, דמיד אחר הקושיות של מה נשתנה היה לו להתחיל הסיפור מכאן ורק אחר שגומר מה שירדו אבותינו למצרים לומר עבדים היינו וכו', דהכל לפי הסדר היה לו לכתוב ולמה שינה הסדר.

ובפרט קשה מה דאיתא בגמ' (פסחים קטז.) מתחיל בגנות ומסיים שבה, ולרב היינו שמתחיל מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, ושמואל סבר דהיינו עבדים היינו, דבשלמא לשמואל ניהא, דבאמת בזה הוא מתחיל, אבל לרב מה מתחיל בגנות איכא, הרי כלל אינו מתחיל בזה, אלא רק אחר שסיפר העבדות ויציאה ממנו חזר לספר על מה שהיו עובדי ע"ז.

וצריך לומר דהתירוץ על הקושיות של מה נשתנה לפי שיטת רב אינו חל מן הוהגדת שנצטוינו בו, אלא רק מתרץ לו בתחילה הקושיות כדי שירצה לשמוע, ואח"כ מבאר בעל ההגדה אופן החיוב של והגדת כנגד ד' בנים וכו', ואח"כ מתי נצטוינו לומר כן מביום ההוא וכו', ורק כאן מן מתחילה עובדי ע"ז מתחיל בסיפור ובמצוות והגדת, אבל זה ניהא רק לשיטת רב שסבר דמתחיל בגנות היינו מתחילה עובדי ע"ז, אבל לשמואל שסבר דעבדים היינו הוא ההתחלה ועליה נאמר מתחיל בגנות, א"כ מצוות והגדת כבר התחיל בעבדים היינו, וא"כ למה שינה הסדר לומר מתחילה רק כאן.

וצריך לומר דשמואל סבר דבאמת אין להתחיל מגנות כזו של מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, ולשיטתו כל העניין של הד' בנים הוא כבר ממצוות והגדת, וכן הלימוד מביום ההוא, דיש ללמד הבן בכל זה שידע גם מקור הדברים ולא רק הסיפור עצמו,

להם הניסים והשרישו בהם האמונה, ואח"כ המשיכו בינם לבין עצמם לחיות כל הסיפור מכל צדדיו, דבהם הוא שייך יותר וכנ"ל, ולכך נתארכו בדבר כל אותו הלילה, דלחיות הדבר היה להם התלהבות בזה, ואז לא היו עמהם תלמידיהם, ורק בבוקר באו ואמרו להם רבותינו הגיע זמן של שחרית.

ולפי זה יש לבאר גם את המשך דברי ההגדה, דלכך אמר החכם מה העדות והחוקים אשר צוה אתכם, היינו מהו החלק של הסיפור שאותו אתם שומרים לעצמכם שאינו מן והגדת גרידא, שגם זה הוא רוצה לדעת, ובוה הוא שונה לגמרי מן הרשע שהוא בא להתרים ולומר דכלל אין צורך בכל זאת, דהוא לא איירי מן החלק שצוה אתכם אלא מכלל העבודה שיש לכם, ולכך רשע הוא, וע"ז אומר לך בעל ההגדה שהוא כפר בעיקר, היינו שאפי' בחלק העיקרי הראשון של הסיפור גם בזה כפר, ולכך הקהה את שיניו ואמור לו וכו' להשריש גם בו האמונה וכהחלק הראשון של הסיפור.

וע"פ זה אולי בדרך צחות יש לבאר גם המשך הדברים גבי החכם שאומר בעל ההגדה אף אתה אמור לו כהלכות הפסח, היינו גם החלק שצוה אתכם וכנ"ל, ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, היינו שאין לך לומר לו ולפוטרו אחר הפסח באפיקומן שקנית לו, אלא תמשיך עמו כפי שביקש גם החלק השני של הסיפור.

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועבשיו קרבנו וכו'. היינו דמתחיל הסיפור כבר משם ואח"כ ממשיך הסיפור עד ליציאת מצרים. אבל קשה למה רק כאן מביא בעל ההגדה מתחילה וכו', הרי

של מקרא

חג הפסח

חידושו

רק דמתחיל בתחילה בעבדים היינו כדי לתרץ לו קושיותיו, ואח"כ מבאר לו המצווה בזה וכל הסיפור.

יוצא לאור ע"י הר"ר זלמן חיים הומינר הי"ו, מחבר גליון 'דפירשנו' על הדף היומי, קרית קרעטשניף רחובות.

להנצחות ולרשימת תפוצה וכן לכל ענייני הגליון ניתן לפנות למס' פאלפון 0533132203 או למייל sh0533132203@gmail.com